

Dr. Ljubomir Savić, Beograd

ISTORIJSKI OSVRT NA METODE RAZVOJA GOVORA GLUVONEMIH U EVROPI I KOD NAS

Paralelno sa razvojem surdopedagogike razvijala se i surdopedagoška didaktika. Ona je nastala u procesu aktivne delatnosti nastavnika da bi se vratio govor gluvonemoj deci. Vekovno iskustvo taložilo je i kristalisalo način obuke gluvonemih dajući mu pri svemu tome kako pečat epohe u kojoj je stvaran, tako i kolor ambijenta u kome je ponikao. Tako su i postale metode razvoja govora gluvonemih.

Cilj je svih surdopedagoških metoda isti: osposobiti gluvonemog za saobraćaj sa sredinom. Iz puta i načina ka postizanju toga cilja stvorena je metodika surdopedagogike. Svaki pogled epohe u kome je ona živela ostavljao je na njoj trag. To objašnjava svu raznolikost i bogatstvo surdopedagoških metoda.

Odmah treba napomenuti da se zadugo krio način obučavanja gluvonemih. Tako mnogi viđeni učitelji gluvonemih nisu ostavili svoje naslednike, niti ma kakvo delo o svojoj metodi rada na učenju gluvonemih govoru, iako su u tome imali velikog uspeha i bili hvaljeni. U srednjem je veku obučavanje gluvonemih smatrano tajnom koja stoji pod oreolom čudotvorstva i pokroviteljstvom svetitelja, ili je pak smatrano naročitim božjim darom koji nije svakome dat. Tome je, svakako, pridonela i inkvizicija koja je spaljivala sve one koji su se protivili božjoj promisli, mešali u stvari predestinacije da pojedine ličnosti gluvoćom ispaštaju grehe roditelja. Tako je **Pedro de Pons** 1570. godine tvrdio da je primio naročiti dar sv. Jovana Krstitelja i sv. Ignacija Lopeza de la Karda da može obučavati govoru gluvoneme. Nekih sto godina kasnije, Manuel Ramirez de Karion je tvrdio da zna naročite lekarije za razvezivanje jezika gluvonemih.

To skrivanje metoda učenja gluvonemih proteglo se čak do XVIII veka, tako da je i Samuel Hajnike (1729-1790) svoj uspeh pripisivao tajnim postupcima. Tvrdi se čak da je on za otkriće svoje tajne tražio od bečkog opata Štorka sumu od 10.000 talira, ali on nije pristao na tako visoku cenu. Metoda se skrivala sve do Šarla Mišela de l'Epea (1712—1789), kada je on ši-

rom otvorio vrata svoga zavoda svima koji su se interesovali za obrazovanje gluvo-nemih. Od tada obrazovanje gluvo-nemih nije bilo više tajna, već na nauci zasnovana specijalna pedagoška disciplina.

Istorija surdopedagogike pokazuje nam kojim su se redom smenjivale metode obučavanja govora gluvo-nemih. Kratak ekscerpt bio bi ovaj: u XV veku trapisti cistercijanskog reda obučavaju gluvo-neme znakovima. U prvoj polovini XVI veka Đeronimo Kardan dokazuje mogućnost vaspitanja gluvo-nemih i uči ih metodom pisanja. U drugoj polovini XVI veka Pedro Pons de Men pokušava učiti gluvo-neme živoj reči. U XVII veku dr Johan Konrad Aman i dr Frensis Mercurius van Helmont daju naučnu osnovu za obučavanje gluvo-nemih glasovnom govoru. U XVIII veku imamo već uspele pojedinačne pokušaje vaspitanja gluvo-nemih gotovo u svim zemljama Evrope. U prvoj polovini XIX veka jezično obrazovanje gluvo-nemih širi se i na druge kontinente. U drugoj polovini XIX veka usavršavaju se govorne metode u nizu varijanata. U prvoj polovini XX veka javljaju se već izraziti pokušaji obrazovanja gluvo-nemih po akustičko-kinestetičkoj metodi.

U toku vremena iskristalisale su se tri osnovne metode u učenju gluvo-nemih govoru: **znakovna, grafička i oralna**. Oralna je dobila dva velika razdela: **optičko-kinestetički i akustičko-kinestetički**. Optičko-kinestetički deli se na: **analitičku, sintetičku i glasovno analitičko-sintetičku metodu** sa njenim varijantama: **Mališovom i globalnom**. Akustičko-kinestetička metoda deli se na: **redukaciju sluha preko vazduha i preko kosti**. Svaka je od ovih metoda našla svoje osnivače i nastavljače, apologete i kritičare. Svaka od njih ima svoj istorijski razvoj; fiziološke i psihološke osnove i poseban, sebi svojstven metodski postupak. Ovo mnoštvo metoda predstavlja težnju surdopedagoga svih vremena da nađu najpristupačniji način za intelektualno i govorno osposobljavanje gluvo-nemih s namerom da ih uključe u život. Detaljno izlaganje svake od navedenih metoda odvelo bi nas vrlo daleko, stoga ćemo samo u najkraćim potezima dotaći one koji pripadaju istoriji, dok ćemo detaljnije izložiti savremenije.

ZNAKOVNA METODA

Najstarija metoda u obučavanju gluvo-nemih bila je metoda znakova. Ona se bazira na prirodnim znacima koje gluvo dete samo stvara s namerom da afirmira svoje unutrašnje emocionalno i intelektualno zbivanje. Međutim, ne treba mešati mimiku i pantomimiku sa znakovnom metodom. Mimika je prirodni način izražavanja predstava, osećanja i mišljenja pomoću pokreta raznih delova tela, naročito ruku, potpomognuta odgovaraju-

ćim izrazom lica; dok je znakovna metoda korišćenje tih prirodnih znakova u cilju obrazovanja gluvonemih.

Primena mimike i pantomimike vodi poreklo još iz antičkog doba, kada je ona bila neobično razvijena, i kada su se njome služili i normalni ljudi. Tada su se održavale čak i javne priredbe na kojima se upotrebljavala isključivo pantomimika. Tako se zna da su Neron i carica Teodora, supruga cara Justinijana I, bili uzori vizantijske i rimske mimičke pozornice. Grčki pisac Lukijan napisao je spis »**O pantomimici**« u kome govori o razvoju, zadatku i važnostima ove umetnosti. Međutim, mimika je još tada imala svoje protivnike. Izraziti njen neprijatelj bio je cinik Demetrije. On je govorio da je ona od uzgredne važnosti, ali kad je jednog dana video jednu pantomimsku igru iz života Aresova sa Afroditom uzviknuo je: »Ja čujem, čoveče, šta ti govoriš. Kako mi se čini, ti baš rukama govoriš!«

Metoda znakova vremenom se usavršila, tako da su se razvila dva sistema: **hirološki** i **daktilološki**. Hirološki sistem dobio je svoje ime od grčke reči »hiros«, što znači ruka. Hirološkim se sistemom de facto zove ručna azbuka, kada se za oznaku glasa upotrebljavaju položaji prstiju i šake obe ruke. Daktilološki sistem dobio je ime od grčke reči »daktilos«, što znači prst. Daktilološkim se sistemom zove de facto ručna azbuka kojom se glasovi predstavljaju pokretima prstiju samo jedne ruke.

Prvi učitelji gluvonemih u Engleskoj — Džon Bulver i Džon Valis (1616—1703) — upotrebljavali su ovu metodu u radu sa gluvonemima. U tom cilju je 1644. godine Džon Bulver izdao knjigu »**Chirologia: or, The Natura of the Hand Chironomia: or, The Art of Manual Rethoric**« u kojoj opisuje kako se pokretima prstiju i tela izražavaju misli i želje. Četiri godine kasnije, 1648, izdao je »**Philocophus or the Deaf and Dumb Man's Friend**« ... kojim dokazuje da je gestovni govor gluvih njihov normalni govor, a da je artikulacioni govor izveden iz njega. Njegov savremenik Valis, mada je bio profesor geometrije na Oksfordskom univerzitetu, bavio se i lingvistikom. On je godine 1653 izdao »Gramatica Lingua Anglicanae« uz koju je dodao i raspravu o jeziku »**De loquela**«; u njoj govori kako se postavljaju govorni organi prilikom izgovora svakog pojedinog glasa. On posle svega toga kaže: »Gest je sredstvo da se možemo sporazumeti sa gluvonemim. Preko gesta gluvonemi se uvode u pisanje. Gest je most preko koga se gluvonemi uvode u govor«.

Huan Pablo Bonet stvorio je i specijalno uputstvo o obrazovanju gluvonemih ovom azbukom. Godine 1620. izdao je u Madridu knjigu pod naslovom »**Reduccion de las Letras, y arte para Ensener a ablar los Mudos**«, gde u drugom delu ove knjige daje opis daktilološke azbuke i principe kako se tom azbukom stvaraju reči. Iako je on bio pobornik i oralne metode;

kod njega ipak obrazovanje gluvonemih putem čitanja sa usta ne zauzima prvo mesto. Znatno veću ulogu pridaje on daktilološkoj azbuci. On to pravda time što su pokreti usana nedovoljni, pošto se ne vidi sveukupnost pokreta svih govornih organa koji se događaju u ustima i grlu onoga koji govori; međutim, tim je pokretima neophodno podražavanje da bi gluvonemi proizveo i razumeo te zvuke. Eduard Walther (1840—1908), direktor Zavoda gluvonemih u Berlinu, formulišući Bonetove methodske postavke kaže: »Daktilologija služi kao posrednik između pisanja i govora sa jedne strane, i zvuka i pisane reči sa druge strane«. Čitav niz lica koji je kasnije radio na obučavanju gluvonemih govoru, bio je pod njegovim direktnim uticajem.

Znakovna metoda provlači se kroz čitav XVI i XVII vek, da bi svoj najveći procvat postigla u svom izrazitom predstavniku Šarlu Mišelu de l'Epeu (1742—1789). Svi dotadašnji pokušaji u obrazovanju gluvonemih, kao i u primeni ove metode, bili su manje-više individualni pokušaji i imali su sporadični karakter. Pojavom Šarla Mišela de l'Epea školstvo za gluvoneme počinje da dobija organizovani karakter, a znakovna se metoda počinje sistematski upotrebljavati i razvijati. On je uzeo za bazu Bonetove postavke o znakovima i stvorio znakove za svaki glas, za svaki pojam, za gramatičke oblike, za padežne nastavke, za objašnjavanje konkretnih i apstraktnih pojmova itd. Tako je on, na primer, glagol »verovati« ovako obradio:

»Ja verujem, tj. kažem u duhu jeste, mislim jeste,

Kažem u srcu jeste, rado mislim jeste.

Kažem ustima jeste,

Ne vidim očima.«

Prilikom govora postavljao je ruke na čelo, srce i usta, a posle svakog pokreta činio je rukom znak za jeste.

Svoje methodske principe izneo je u dvema studijama: **»Instruction des sourds et muets, confirme par la voie des signes methodiques«**, Paris 1776, i **»La veritable maniere d'instruire les sourds et muets, confirmee par une langue experience«** Pariz 1784. godine. U njima on kaže: »Svaki gluvonemi kojeg nam dovedu već ima svoj govor koji mu je tako jasan i izražajan kao materinji jezik čujućim ljudima. U tom govoru putem prakse gluvonemi dolaze do takvog savršenstva da se njime može sporazumeti sa svim ljudima koji ga okružuju«. Kao predstavnik epohe prosvetećenosti, de l'Epe je težio ka intelektualnom uzdizanju gluvonemih, pa ih je učio ne samo svom materinjem jeziku, nego i latinskom, engleskom i španskom. De l'Epe je zamisljao čak da ovaj jezik bude primljen i od ostalih ljudi sa normalnim

sluhom i postane univerzalni govor svih ljudi. Glavni principi ove metode su bili: 1. iskoristiti kod đaka njegove prirodne znakove; 2. naučiti ga veštačkim znakovima; 3. obrazovati gluvonemoga pomoću njih i usaditi mu moralne principe; 4. naučiti đaka pored znakova i pismenom opštenju. Cilj je ove metode, prema de l'Epeu, bio: duhovno uzdizanje i religiozno vaspitanje.

Ali, treba napomenuti da Šarl Mišel de l'Epe i pored svega nije ignorisao artikulacioni govor, već je i njega upotrebljavao, mada u suženom obimu, napominjući da on ne pomaže umnom razvoju gluvonemih i ne vaspitava prirodno ponašanje. Obučavajući svoje učenike artikulacionom govoru, on ovaj postupak nije pretvorio u samocilj.

Posle smrti Šarla Mišela de l'Epea ova se metoda još gotovo dvesta godina održala u Evropi, pa je jedno vreme bila čak i dominirajuća. Tek posle Milanskog kongresa, 1881. godine, zvanično je ustupila mesto oralnoj metodi, mada se tu i tamo još zadugo primenjivala.

Danas se metoda znakova upotrebljava u školama za gluvu decu u cilju prvog kontakta sa detetom, neposredno posle njegova dolaska od kuće; ali ukoliko se rečnik obogati, utoliko sve više znaci iščezavaju, dok ih najzad ne nestane, jer oni umanjuju osećaj potrebe gluvog za govorom. Iako je ova metoda praktična za obuku prestarelih gluvonemih, ona je ipak bez praktične važnosti za život u opštenju sa ljudima koji čuju. Danas se ona primjenjuje, u vrlo modificiranom obliku, u nekim školama za gluve u SAD i SSSR.

METODA PISANJA

Ova metoda bila je takođe jedna od prvih načina obrazovanja gluvonemih. U doba kada se nemost smatrala za fiziološki nedostatak govornih organa, nastava sa gluvonemima izvodila se samo ovcm metodom. Prvi koji je počeo da je primjenjuje bio je Pedro de Pons (1520—1584), dok je pominje još i Rudolf Agrikola (1443—1485), profesor filozofije u Hajdelbergu, u svojoj knjizi »**De inventione dialectica**«, gde kaže kako je svojim očima video da neki rođeni gluvonemi sve razume kad mu neko nešto napiše i da svoje misli ume pismeno drugom da saopštava. Znači, zaključuje Agrikola, da je toga gluvonemog morao neko još ranije naučiti pismenosti. Neki autori pak smatraju da je i sam Agrikola obučavao jednog gluvonemog.¹

¹ Walther: Geschichte des Taubstummensbildungswesens, str. 12, i Hilh — Der Taubstumme und seine Bildung, str. 208.

Metod Pedra de Ponsa sastojao se u tome što je gluvonemima prstom pokazivao predmete koje odgovaraju napisanoj reči, ili im je pokazivao slike predmeta čija su imena bila napisana na tabli. Psihološki, proces se sastojao u tome što su gluvonemi vizuelno asociirali napisano sa predmetom i tako upoznavali njegovo značenje.

On je primenjivao u realizaciji ove metode sledeće postupke: 1. prirodnu mimiku; 2. ručnu azbuku; 3. čitanje i 4. pisanje. Po ovoj metodi on je kao opat benediktinskog manastira u Sahagunu godine 1570. obučavao troje dece (dva sina i kćer) kastilijanskog kneza de Valaska, a posle njih sina aragonskog namesnika Gurela. Međutim, u njegov uspeh i mogućnost obrazovanja gluvih u to doba niko nije verovao, jer se to tada smatralo jednostavno nemogućim. Uspeh de Ponsov tumačio se tadašnjim shvatanjem da postoje dve vrste gluvoće: prava i prividna, i da su ovi učenici bili samo prividno gluvi. Pedro Pons je učio svoje đake i latinskom jeziku, a njegovi savremenici pišu »i još nekim drugim jezicima«, ne zanemarujući pri tom mehaničke postupke.

Ova je metoda bila dugotrajna, a njome se nisu mogli davati ni opšti ni apstraktni pojmovi, pa je zbog toga bila brzo zanemarena. Danas se ova metoda upotrebljava u obrazovanju prestarelih, neškolovanih gluvih.

ORALNA METODA

Istovremeno dok se u školama za gluve primenjivala znakovna metoda i metoda pisanja, pojavila se oralna metoda i lagano sticala svoje pravo građanstva. Potrebno je odmah napomenuti da u stvaranju oralne metode imamo dve etape: prva, borbe za njenu legalizaciju, tj. do 1881. godine; i druga, od 1881. pa do danas, kada je dostigla svoj puni rascvat i niz modifikacija.

Prve tragove o artikulacionom obučavanju govora gluvonemih nalazimo kod **Beda**, u njegovoj »**Ecdesiastical History**«, gde govori o **Džonu Beverliju** koji je 721. godine u Hensamu učio jednog gluvonemog prosjaka artikulacionom govoru, dok prva knjiga o gluvonemima u Evropi potiče iz XVI veka, u doba Renesanse. To je knjiga Solomona Albertija (1540—1600) iz Nirnberga, koju je izdao 1591. godine pod naslovom »**Oratio de surditate et mutitate**«. Posle njega javlja se 1669. godine **Vilijam Holder** sa delom o postanku govora: »**Elements of Speech**«, on se smatra pionikom ove metode u Engleskoj. Otprilike u isto vreme, 1667. godine, izdao je belgijski naučnik i filozof **Francisus van Helmont**, (1618—1699), sin slavnog hemičara J. B. Helmonta, knjigu pod naslovom: »**Alphabeti vere naturalis He-**

braici brevissima de lineatio«. On je smatrao da je jevrejski jezik prirodan ljudski govor i da oblik jevrejskih slova odgovara položaju govornih organa, usana, vilica i jezika kod raznih glasova. On je za svaki glas nacrtao oblik i položaj govornih organa i uporedio ih sa oblikom jevrejskih slova. Nešto kasnije je Švajcarac doktor **Jan Konrad Aman** (1669—1724), koji je živeo u Holandiji, izdao 1692. godine u Amsterdamu delo: »**Surdus loquens seu methodus quo surdus natus est, loqui discare possit**«, a pod vrlo impresivnim motom: »Ha ars naturae vincula solvit«. Osam godina kasnije on je 1700. izdao novu knjigu »**Disertatio de loquela**«. U tim delima on zastupa mišljenje da gluvonemi mogu naučiti govor ne samo znakovima nego i glasom. Ove Amanove knjige smatraju se i danas temeljima surdopedagogike.

Istovremeno dok se ovako individualno razvijala oralna metoda u naprednoj Holandiji, nalazimo takođe na individualne pokušaje stvaranja oralne metode u inkvizitorskoj Španiji. **Huan Pablo Bonet** stoji na prekretnici između mimičke i oralne metode i 1620. godine objavljuje knjigu: »**Kopija slova i veština obuke govora gluvonemih sa drugim raspravama koje dođiču grčki jezik i onaj cifara**«. U njoj govori o fiziologiji glasa, o anatomiji govornih organa, kao i o mogućnosti gluvonemih da nauče artikulacioni govor. U istoj knjizi postavlja temelj surdopedagogici, tvrdeći da je vid sredstvo koje se mora upotrebiti u obuci gluvonemih. Ovom je knjigom bila oborena teorija o jedinstvenom anatomskom uzroku gluvoće, tako da je diskusija o mogućnosti obuke gluvonemih opet oživela.

Naslednik svoga učitelja, **Emanuel Ramirez de Karion**, sekretar gluvog markiza Prijega, u svome delu »**Maravillas de naturalleza en que se confienen dos mil secretos de cosas naturales**«, izdanom 1622. godine, kaže da on u početku obuke uči gluvonemog glasovima u njihovom običnom smislu, zahtevajući izgovor svakog glasa samostalno više puta dok ne dobi njegov čist izgovor. Posle toga prelazi na izgovor reči pa, kad ih utvrdi, onda im daje sadržaj, odnosno govori njihovo značenje. Na kraju je govorio u potpunim rečenicama »radi ukazivanja reda reči u rečenici«. Jedan njegov savremenik kaže da su Kardanovi učenici govorili »čisto kao i normalni, samo jednozvučno i monotono«.

Kao poslednjeg od pionira oralne metode u Španiji imamo lekara mantovskog vojvode **Pietra de Kastra** (1569—1663) koji je u obučavanju gluvonemih po ovoj metodi postigao znatne uspehe. On je obučavao u početku samo glasove, zatim ih kombinovao u slogove, pa tek onda davao cele reči. Odbacivao je mimiku i upotrebljavao isključivo govor u objašnjavanju novih pojmova pri učenju.

Međutim, rad **Johanna Konrada Amana** (1669—1724) od najvećeg je značaja za razvoj oralne metode, te smatramo za potrebno da se na nje-

govu metodskom postupku demutizacije detaljnije zadržimo. Ovo činimo zato što su Jakob Rodrigez Pereir, pa i sam Samuel Hajnike, ustvari samo razradili Amanov metod.

Amanova knjiga »**Glui koji govori**« (**Surdus loquens**) ne pruža samo uputstvo kako se uči artikulacioni govor, nego sadrži i teorijsko razlaganje o fiziologiji glasa i razvoju govora uopšte. Knjiga se deli u tri dela: u prvom delu govori se o razvoju govora kod gluvonemih, govornim oruđima, glasu i bezvučnom dahu; u drugom se delu izlaže o glasovima i njihovim spojevima; u trećem delu o načinima kako se obučavaju gluvonemi i kako se ispravljaju greške u artikulaciji. Ovom nas prilikom interesuje treći deo, pa zato preko prva dva, iako vrlo važna, prelazimo.

Amanovi su metodski postupci sledeći: prvo upućuje učenika »da izda« iz sebe zvuk — glas, da bi potom razlikovao dah od glasa. Da bi to gluvonemi osetio, treba da postavi ruku na grlo da bi osetio da li se ono kreće ili ne. Potom ga uči da glas mora biti prirodan. Po formiranju i utvrđenju **opšteg glasa** prelazi na razvijanje **vokala**. Da bi učenik mogao spraviti položaj svojih usta sa učiteljevim, treba upotrebiti ogledalo. Da govor bude siguran i dobar, nužno je dugo vežbanje. Učenici pišu ono što govore i čitaju napisano da bi govor što bolje učvrstili. Svakog se dana uzima pomalo novog, a izgovori li učenik glas koji učitelj nije hteo, to se on odmah ispravlja i učvršćuje. Da bi se izbegao govor kroz nos, treba ga stisnuti. Posle vokala treba razvijati poluvokale. Učenici ne smeju sricati nego ščitavati. Izgovaranje konsonanata teče vrlo lagano. Za vežbanje glasovi se spajaju u reči koje nešto znače. Pri izgovaranju ne sme se lice razvlačiti, itd.«

Savremenik Šarla Mišela de l'Epea **Samuel Hajnike** (1727—1790), osnivač zavoda za gluvoneme u Lajpcigu (1788), bio je glavni pobornik oralne metode u Evropi. Bazirajući na napred postavljenim Amanovim principima, kao i na metodskim postavkama Georga Rafela (1673—1740), izloženim 1718. godine u knjizi »**Kunst Taube und Stumme reden zu lehren**«, on je to dalje razvio i usavršio. Mada svoju metodu nije opisao, pa čak ni opatu Štorcku prodao za novac, ipak danas do nje dolazimo na osnovu mnogobrojnih spisa koje je za sobom ostavio, a naročito »**Arcanum zur Gründung der Vokale bei Taubstummen**«, Lajpcig 1772., i »**Beobachtungen über Stumme und über die menschliche Sprache in Briefen**«, Hamburg 1778. godine kao i drugih. U metodskom radu kod Hajnikea imamo dve etape. U prvoj je više pažnje poklanjao pisanju; dok u drugoj bazira isključivo na artikulacionom govoru. Njegovi su didaktički principi sledeći: Pre nego što se stvar imenuje, upozna se. Slike su zgodno sredstvo za to. Čisto mišljenje biva samo u glasovnom govoru, stoga se u njemu gluvonemi moraju poučavati. Gluvonemi su u stanju da iz pokreta usta onoga koji govori prepoz-

naju izgovoreno. Čim se glasovni jezik nauči, mora se služiti njime, a ne više znacima. Ručna azbuka služi samo za vezivanje pojmova. Arkanum — tajna, tajni lek, tajno sredstvo — njegov se sastojao u tome što je smatrao da izazivanje glasova kod gluvonemih mora bazirati na nekom drugom čulu, kada već nema uva. Po njegovu je mišljenju to moglo biti samo čulo okusa; otuda je on davao gluvonemom detetu radi izgovora glasa a čistu vodu, za o zašećeredu vodu, za u maslinovo ulje, za e pelin, a za i sirće. Znači, on je stvaranje vokala bazirao na asocijaciji gustativnih nadražaja sa odgovarajućim kinestetičkim pokretom za taj glas.

Hajnike je sa de l'Epeom vodio žustru pismenu prepisku u kojoj su jedan drugom dokazivali ispravnost svojih metodskih postupaka. Pisma je objavio tek 1912. godine Paul Šuman u Lajpcigu pod naslovom »**Samuel Heinicke's gesammelte Schriften**«.

Posle smrti Samuela Hajnikea oralna je metoda bila neko vreme napuštena i zamenjena znakovnom metodom, koja se ponovo afirmirala. Uspehe koje je postigla, kao i stupanj na kome je uzdigla gluvoneme u intelektualnom pogledu, doneli su joj mnoge pristalice, tako da je između pristalica znakovne i oralne metode otpočela žustra borba koja je trajala oko sto godina. U toj su se borbi iskristalisali pogledi i shvatanja i jedne i druge strane i najzad — posle niza javnih rasprava koje su vođene na kongresima 1878. godine u Parizu, 1879. godine u Lionu, 1881. godine u Milanu, 1882. godine u Bordou i 1883. godine u Brislu — mimička je metoda lagano istisnuta iz upotrebe u nastavi gluvonemih i donet je konačan zaključak o »nadmoćnosti artikulacije nad mimikom, naročito radi vraćanja gluvonemog društvu« (zaključak Lionskog kongresa), »pošto upotreba znakova šteti govoru, čitanju sa usana, jasnosti predstava, to čista govorna metoda mora da bude pretpostavljena svakoj drugoj« (zaključak Milanskog kongresa). Od tada je oralna metoda, od njene individualne upotrebe postala opšte priznatom metodom. To je pridonelo njenom daljem razvoju i usavršavanju, čime ulazimo u njenu drugu etapu.

Posle svoga osamostaljenja oralna se metoda razvijala u dva pravca: **formalni pravac** sa **Viktor Avgust Jegerom** (1792—1872) na čelu; i **materijalni pravac**, na čelu sa **Moris Hilom** (1805—1872).

Pristalice formalnog pravca tražili su gramatički tačan govor, čistoću i jasnost artikulacije, mehaniziranost izgovora suglasničkih grupa itd., što je sve davalo govoru plitak i besadržajan oblik. Njihov je princip bio: **sve je u jezičnoj nastavi**. Pristalice ove metode bili su Viktor Avgust Jeger, Karl Vilhelm Segert, Anton Jariš, Johan Ajhinger, Karl Lampl i drugi.

Pristalice materijalnog pravca tražili su da nastava bude sadržajna, praktična i za svakidašnje životne potrebe, da bude oslobođena svih ša-

blona i formi. Njihov je princip bio: **u svemu je jezična nastava.** »Na taj način biće jezik gluvonemom organski deo života, koji će kao seme sve većma iznutra klijati, razvijati se i uroditi bogatim plodom.« Pristalice ovoga pravca su se razvili u dve grupe: prva je grupa **empiričara**; oni su deliti stvarnu nastavu od gramatičkog učenja i izvodili gramatičke vežbe bez ikakva reda; druga se grupa, **sistematičara**, držala kruto utvrđena gramatičkog reda. Prvoj su grupi pripadali Moric Hil, Daniel Arnold i drugi, a u drugu grupu su spadali Oton Fridrich Kruze, Karl Prister, Ulrich Šetle, Vilhelm Hubert Kipers i drugi.

Do kompromisa među njima je došlo tek zaslugom Johanesa Fatera (1842—1916) koji je umeo da poveže jezičnu nastavu sa stvarnom nastavom i da uzme iz jednog i drugog pravca ono što je najbolje i da to sintetizira u novom principu: **što čistiji jezični izgovor uz obilje potrebnog materijala za život.**

Iz dosadašnjeg istorijskog izlaganja ove metode jasno se vidi kako se formirala oralna metoda, kao i to kako je tekao njen postupak. Krećući se između dva ekstrema — od čisto analitičke ka čistoj sintetičkoj metodi — ona je dostigla svoj najveći uspon u spoju onoga što je najbolje i u jednoj i u drugoj metodi, u glasovno-analitičko-sintetičkoj metodi.

ANALITIČKA METODA. — Po ovoj metodi gluvonemo dete je najpre učilo glas po glas, izolovano, bez ikakve veze sa stvarnošću. U tzv. **»artikulacionom razredu«** provodilo je dve godine gde je učilo samo **»elemente govora«** i **»pripremalo«** se za govor. Da bi se dobila što veća čistoća i jasnost glasa te čitave artikulacije, deca su se učila i u spajanju po dva, po tri, a nekada i više glasova. Ti spojevi su davali reči koje u većini slučajeva nisu ništa značile. Po ceo dan su se ponavljali i vikali ti glasovi, a da se ni jedna reč ne nauči. Na primer za glas l te su vežbe bile: l, la, al, lo, le, li, lu, il, ul, el, lala, lele, lili, lulu, elel, ulul, ulalop, lup, lip, lep, lap. (Paul Beglinger: Handbuch für Absehunterricht, Zürich 1919.). Ako bi npr. pri vežbi tih besmislenih slogova ispala i koja reč koja bi nešto značila, onda bi se najpre ona uvežbala, ne dajući joj nikakvo tumačenje, pa tek pošto se dobro utvrdi, onda je ukazivano šta ta reč znači. Tako su na primer namerno vežbane teže suglasničke grupe, da bi jasnost izgovora bila što bolja. Na primer grupa: crv, čk, kv i dr. Posle završenog artikulacionog perioda, učenik je bio sposoban da izgovori stotinu do dvesta lakših reči, brižljivo odabranih, kao i nekoliko kraćih fraza, dok bi čitanje sa usta vrlo dobro savladao. Po završetku artikulacionog perioda prelazilo se na **»govorni period«**. On se sastojao u tome što je nastavnik postavljao pitanja i davao odgovor koji su deca mehanički dobro naučila. Tu je aktivan bio nastavnik, dok su deca samo pasivno ponavljala gotove fraze. Na

primer, »Šta je to?« — »To je belo grožđe«; a kad bi se pitalo: »Kakvo je grožđe?« imao se prvo naučiti učiteljev odgovor, da bi se posle samo mehanički reprodukovao u punoj rečenici: »Grožđe je belo«.

U ovom govornom periodu razlikovana su dva momenta: **stvarna nastava i govorne vežbe**. U stvarnoj nastavi davan je detetu materijal iz života i okolne stvarnosti; dok su u govornim vežbama davana deci gramatička pravila i govorni oblici sami za sebe. Na primer: Šta, Šta je, Šta je to, Kakav, kakva, kakvo itd. Ili na primer veznici su obrađivani na ovaj način: »Jabuka je i zrela i rumena i lepa; Jabuka je lepa rumena i zrela; Jabuka je zrela rumena i lepa«. To se tako samostalno vežbalo i to se zvalo »govorni oblici«, kao da u stvarnoj nastavi nema govornih oblika. (Primeri koje sam naveo uzeti su iz knjige: Anton Rudež: Gluhonemi, Gorica 1894, strana 279—290.)

Razvijanje intelektualnih sposobnosti ostavljano je za kasnije, tako da je gluvonemo dete, pored toga što je bilo u školi, ostajalo usamljeno i propuštalo godinu i dve dana da bi se pripremio za učenje govora. Druga rđava strana ove metode bila je ta što je dopuštala da se kod deteta ukorenjeni mimika iz proste potrebe deteta za opštenjem sa okolinom. Rad po ovoj metodi bio je verbalan, mehaničan, i nije se vodilo računa o interesu dece, u njoj je bio aktivan učitelj, dok je đak bio pasivan. Mehaniziranje je bilo dosadno i suvoparno, a uz to i sporo. Radi svega ovoga moralo je doći do reakcije i ona se javila u vidu sintetičke metode.

SINETIČKA METODA. — Nasuprot analitičkoj metodi, sintetička je metoda polazila od cele reči i nju kao celinu uvežbavala. Ona se razvijala u vidu **Mališeve i globalne metode**.

Mališeva metoda. — Na dvanaestom kongresu Saveza nemačkih učitelja gluvonemih u Hajdelbergu, koji je održan od 1. do 3. juna 1925. godine, govorio je i Konstantin Mališ (1860—1925), učitelj gluvonemih u Ratiboru. Na kongresu je izneo, u vidu referata, svoju metodu kojom je radio, kako sam kaže, više od četrdeset godina. Referat je nosio ime: »**Bitnost i vrednost prve govorne nastave prema govornim celinama**«. Svoju metodu bazirao je na sledećim principima: učiti dete glasnom govoru u govornim celinama; graditi govorni materijal prema teškoćama izgovora; uzimati u obzir govornu potrebu đaka, učiti ih čitanju sa usana, čitanju i pisanju kao govornim celinama. Što se tiče prednosti ove metode, on je istakao ovo: olakšanje nastavniku u radu; prirodniји govor; tečnija i razumljivija artikulacija; brže duhovno razvijanje dece; povećani nagon za govorom i razvijanje aktivnog govora.

Mališ smatra govor za refleksnu pojavu, i čitav njegov rad ima za cilj »da stvori automatsku spretnost u govoru«. To reflektorno podražava

vanje cele aforističke rečenice vežbao je sa decom koja imaju sluha, odnosno u A razredima kako ih je on zvao. Mališ je bio protivnik svakog pojedinačnog i izolovanog izazivanja glasova, a za potkrepljenje dokaza navodio je da »materinska škola« ne poznaje pojedine glasove, kao i da se oni u doba tepanja ne pojavljuju izolovano već u grupi.

Može se zaključiti da je Mališeva metoda u stvari reakcija na dotadnje stanje nastave u školama za gluve. Sem toga, ona nema ničeg novog u sebi, već je samo poslužila kao uvod u globalni metod i globalnu nastavu.

GLOBALNA METODA — nije se pojavila samo kao reakcija na verbalni način obuke u školama za gluvoneme, nego i kao reakcija na čitav dotadašnji sistem raznovrsnih analitičkih metoda u obrazovanju i normalne dece. Globalna nastava samo je jedan detalj novog shvatanja pedagogije koja se suprotstavlja tradiciji metodičarenja i psihologiziranja. Ona znači uzdizanje čitavog problema početne nastave na sasvim drugu platformu. U suštini tu se nalazi jedan intelektualni proces, dosta komplikovan, koji je u isto vreme protivan onome što se zove analitičan, ali istovremeno i priprema ovom. Ova mentalna funkcija odgovara donekle geštalt psihologiji. Psihološka osnova ove metode je u tome što se u vidnom perceptivnom domenu predstave fiksiraju, odražavaju i identifikuju, dok se detalji ne opažaju, već deluju zajedno kao globalna funkcija. Prilikom ponovne percepcije predstave one se retuširaju detaljima koji nisu bili opaženi prilikom prve percepcije.

Ovu dr Ovid Dekrolijevu (1871—1932) metodu zgodno je Herlen, inspektor specijalnih škola u Belgiji, primenio u nastavi gluvonemih kako na čitanju i pisanju, tako i na čitanju sa usta i govornom izražavanju. Metodski je postupak tekao ovim redom: najpre se nekoliko nedelja izvode vežbe identifikacije predmeta i predmeta, slike i predmeta, predmeta i slike, napisane reči i slike, predmeta i napisane reči itd. Istovremeno dok nastavnik vrši ove vežbe identifikacije, on neprekidno govori. Govori bez preterivanja artikulacije, samo malo sporije nego u normalnom govoru. Govori stalno jedno te isto i često ponavlja jedan isti rečenički obim. Gluvonemi pokušava da imitira, podražava pokrete usana koje njegov nastavnik čini kad izgovara poznatu reč. On počinje lagano da podražava ono što vidi. To je po mišljenju Herlena početak usmenog izražavanja gluvog. Dakle, umesto da se rastavljaju rečenice i reči i da se imitira artikulacija, dopušta se gluvom detetu da se služi globalnim načinom govora. U početku su glasovi u potpunosti ili u većini odsutni a artikulacija defektna, no malo-pomalo glas postaje sve jači i jasniji, pogrešni se glasovi ispravljaju i govor postaje sve razumljiviji. Istovremeno sa obukom govora uči se i

pisanje. Prepisuje se ono što se nalazi u tablicama, kartonićima i trakama kao celina, bez kosih crta i elemenata slova. Na ovaj se način sa decom obradi oko 1400 reči za jednu godinu. Sa pedagoškog stanovišta dete nije automat u rukama učitelja, već samo radi na svome razvitku. Rasuđivanje teče postupno, i vrše se brojne mentalne aktivnosti. Sa vaspitanjem gluvonemog deteta počinje se mnogo ranije nego do sada, postupak je za dete mnogo interesantniji, spontani govor se rano dobija, mimika se sasvim odbacuje, čitanje sa usana je brže a govor tečniji.

Ova je metoda izazvala veliku buru u svoje vreme (između 1923. i 1931. godine.). Ali pored svojih mnogobrojnih pozitivnosti crta, bila je i kritikovana. Najopsežniju i najiscrpniju kritiku dali su Danac Forhammer i Francuz Tolon, viđeni surdopedagozi Evrope toga doba. Oni kažu: »Belgijska metoda je dobra, ali se može upotrebiti samo u prvom i pripravnom razredu, dok je za ostale razrede nepodesna. Ona ne daje jasnost i čistoću izgovorenih reči kakvu daje stara metoda, u njoj se ne ide po principu od prostog ka složenog, već se polazi odmah od složenog. Čitanje sa usta nemoguće je izvoditi bez čula pipanja, a ova metoda to kompenzatorsko čulo ignoriše. Za romanske jezike je dobra, ali za jezike gde je ortografija identična artikulaciji ona ne odgovara«. No ova kritika ne znači da je sve iz ove metode odbačeno. Ima i danas mnogo toga što se iz ove metode upotrebljava po našim školama, i što je primljeno u glasovno analitičko-sintetičkoj metodi.

Ni jedno pitanje nije bilo u surdopedagoškoj didaktici za poslednjih pola veka toliko tretirano kao pitanje: treba li u školi za gluve govor stvarati po sintetičkoj ili po analitičkoj metodi. U knjizi Karta »**Bitnost obrazovanja gluvonemih XX veka**«, zauzeto je stanovište da treba početi govor od glasova i na toj ga bazi dalje razvijati. Gepfart zastupa gledište da nastavu gluvonemih treba početi od normalnih reči i kaže: »Hteti deliti artikulacionu nastavu analitički jednostavno je nemoguća stvar«. Protiv ovoga ustaje Fater i u knjizi »**Konstruktivno ili podražavajuće**« zastupa gledište da je psihološki opravdano početi od glasova. Kao što se vidi, ni čisto analitička ni čista sintetička metoda nisu zadovoljile svojim psihološkim i pedagoškim postavkama. I jedni i drugi otišli su do ekstremnosti. Kao sinteza svega najboljega iz oba pravca javlja se glasovno-analitičko-sintetička metoda.

Glasovno-analitičko-sintetička metoda. — Ova je metoda u surdopedagoškoj praksi danas savremena, pedagoški napredna, psihološki opravdana i naučno tačna. Ovde se radi na osmislenim kompleksima; rad sa rečima i rečenicama povezuje se sa radom na elementima reči. Polazeći od

misaonih celina, reči i rečenica, analizom se dolazi do elemenata glasova i slova, a zatim se sintezom elementi povezuju u misaone celine reči i rečenice. Glasovno-analitičko-sintetički metod u surdopedagoškoj praksi odgovara dijalektičkom metodu saznanja sveta.

Način rada po ovoj metodi je ovaj: očigledno predočavanje predmeta ili izvođenje radnje; imenovanje predmeta ili radnje od strane nastavnika; podražavanje nastavnikovih postupaka od strane dece u izgovaranju reči, odnosno rečenice; izdvajanje nove reči u rečenici, odnosno novoga glasa u reči, a zatim njegovo pisanje; spajanje novog glasa sa poznatim glasovima u novoj reči i spajanje novoga slova sa ostalim slovima i čitanje te reči, — sinteza.

Po ovoj metodi učenje novoga glasa izvodi se istovremeno sa razvika govora. Ovaj postupak olakšava oba procesa, obuku govora i formiranje osnovne pismenosti. S obzirom na veliki značaj pismenosti za gluvoneme, ova metoda pravilno rešava to pitanje. Iako se ovde polazi od glasovnog govora — rečenice, reči i glasa, ipak se pisanjem čitanje ne zapašavlja. Glasovno-analitičko-sintetička metoda u obuci govora i osnovne pismenosti uzima sve dobre strane globalne i sintetičke metode, izostavljajući pri tom sve ono što je u njima bilo pogrešno, psihološki neopravdano i pedagoški zastarelo. Tako ova metoda zadržava iz sintetičke metode fonetski zahtev da se pri prelaženju glasova polazi od onih koji su lakši za izgovor i čitljiviji sa usta; da se u demutizacionom periodu glasovi uvežbavaju u jasnoći i čistoći; da se u početku dok se izvodi artikulaciona nastava, pojmovi, odnosno reči, prelaze po stepenu složenosti i težini glasovnog niza u njima, kao i da su odgovarajuće za psihičku sposobnost apcepcije itd. Iz globalne metode primljen je psihološki zahtev da se deci odmah daju pojmovi, reči i rečenice, tj. da sam početak govora bude odmah osmišljen.

U sovjetskoj surdopedagoškoj nastavi upotrebljava se **slogovno analitičko-sintetički metod**. Ovde se polazi od sloga kao celine, mada on nije prirodna jedinica, već veštačka tvorevina. Raščlanjivanjem reči na slogove i njihovim vezivanjem u celine narušava se princip svesnog osmišljavanja u učenju. Slogovi kao samostalne celine ne označavaju ništa, niti daju kakvo značenje. Isto tako oni ne znače mnogo ni u tehničkom vežbanju govora radi jasnoće. Radi toga treba izbegavati slogovnu analizu reči koja ne vodi ničemu.

Napredak na polju medicine, a naročito na polju elektroakustike, pri-doneo je ostvarenju novih metoda u obuci gluvonemih. Dodirom ovog pitanja mi izlazimo iz oblasti koju smo do sada tretirali, oblast optičko-ki-

nestetičku kao bazu za učenje gluvog deteta govoru i ulazimo u akustičko-kinestetičku oblast koja ima sasvim druge principe u učenju gluvih govoru.

AKUSTIČKA METODA

Problem ostataka sluha kod gluvih i mogućnost njegova korišćenja u praktične svrhe nije nov. Mogućnost reaktiviranja akustičkog doživljaja kod gluvonemih pitanje je koje interesuje otorinolaringologe, psihologe i surdopedagoge već više godina, a istorija surdopedagogike beleži prve pomena o ovom problemu još u prvom veku nove ere. Tako se zna da je **Arhigen iz Apameje** u Siriji, koji je za vreme cara Trajana (98—117) živeo u Rimu, obučavao gluvoneme na taj način što je upotrebljavao cev kojom je pojačavao glasove i time kod gluvonemih pojačavao sluh. Posle ovog ranog pomena, više od šesnaest vekova nema nikakvog pomena o korišćenju sluha u nastavi gluvih sve do francuske buržoaske revolucije. Tada se javlja **Erno** sa novim shvatanjima o mogućnosti obuke gluvonemih. On je u svome referatu podnetom 1761. godine Akademiji nauka u Parizu izneo da mnogi gluvonemi imaju ostatke sluha koji se mogu iskoristiti u cilju njihova obučavanja. On nije upotrebljavao nikakav pribor za razvijanje sluha jer je smatrao da je to nepotrebno. Tako se od Ernoa počinju izvoditi opiti na korišćenju sluha u pariskom zavodu za gluve.

Posle Ernoa taj rad nastavljaju **opat Sikar** i **dr Itar**. Prisustvujući jedne zime 1802. godine tim akustičkim vežbama koje je izvodio Sikar sa učenicima, Itar je primetio da neki učenici, koji su u početku davali vrlo slabe znake reagovanja, počeli da ih daju sve jače i očividnije. To je za dr Itara bio podsticaj od velikog značaja. U to je vreme on pisao: »To je bio za mene znak svetlosti. On mi je pokazao put koji treba da uzmem da bih oživeo jedno mrtvorodeno čulo«. Metod rada dr Itara sastojao se u tome što je davao vrlo jake zvuke zvona. Zvono je postepeno udaljavao od učenikova uva i tako vežbao njegovu perceptivnu moć. Itar je upotrebljavao i trubu, pa i razne flaute koje imaju glas sličan ljudskom. Posle ove serije pripremnih postupaka nastavio je da se služi akustičkim cevima i ušnim slušalicama. Pomoću ovih instrumenata uspevao je da stvori kod učenika razliku između raznih elemenata reči, glasova itd.

Posle Itara njegov je rad nastavio i produžio Tuanb postigavši velike uspehe na ovom polju. Njegov se rad razlikovao od dr Itarova u tome što on nije primenjivao čitanje sa usta, već je uveo sricanje reči radi boljeg shvatanja njihova značenja.

Naslednik Tuanbeov **dr Blanše** (1848) imao je teške borbe sa principijelnim protivnikom **dr Menijerom** oko održavanja ovakvog načina rada.

Iz Pariza se ova metoda, preko Kurijea, prenela u Ameriku gde se počela široko primjenjivati. Tada su u Njujorškom zavodu bila osnovana prva dva odeljenja u kojima se radilo sa upotrebom akustičke cevi. Godine 1885. Akademija nauka u Njujorku priznala je važnost takva rada. U Americi, zemlji tehnike i praktičizma, ova je metoda postigla danas neviđeni uspeh primenom raznih elektroakustičkih instrumenata.

Nemačka se za ovu stvar zainteresovala tek u XIX veku preko **dr Linkea** koji u svojoj knjizi »**Udžbenik o bolestima**«, izdatoj 1845. godine, piše: »Do sada se vodilo računa samo o posledici gluvoće — nemosti, a da se sama gluvoća još uvek zanemaruje«. On prvi savetuje da se u školama uvedu ortofonijske i ortokustičke vežbe da bi se došlo do što pravilnije artikulacije kod gluvih.

Veliki surdopedagog Fater kaže da je »dužnost svakog učitelja gluvo-nemih da vodi računa o ostacima sluha kod svojih učenika i da ih dalje razvija«.

Prva sistematska ispitivanja ostataka sluha kod gluvo-nemih izvršio je profesor Bečkog univerziteta **dr Viktor Urbančić** (1847—1925) u Bečkom i Deblinskom zavodu za gluvo-neme, našavši da od sto gluvo-nemih učenika samo četvoro nema ostatke sluha. Međutim, on se u tom ispitivanju služio vrlo primitivnim sredstvima, kao na primer harmonikom. Direktor Deblinskog zavoda, Lefeld, dvadeset je godina radio po ovoj metodi i došao do zaključka da se vežbanjem sluha uvodi, pored ostalog, još jedan novi faktor koji potpomaže učenju govora i njegovoj ritmičnosti. Urbančićevu su školu dalje unapredili i razvili **dr Emil Frešels** (1884) i **August Jelinek**. Njegovu je metodu 1895. godine ponovo preneo u Ameriku **dr Goldštajn**, i osnovao **Američku akustičku školu**. Posle četrdeset godina rada došao je do zaključka da »akustička metoda podstiče mehanizam razvitka sluha i slušnog organa putem vibracije zvukova«.

Jasno je da je Urbančić imao protivnike, od kojih treba pomenuti Bezolda i Edelmana. Oni su tvrdili da gluvi ne mogu čuti sve glasove, i da one koje ne mogu čuti treba dati detetu pomoću čitanja sa usana. Zadatak je škola za gluve, po njima, da nauče decu koristiti ostatke sluha kako se ne bi osećali usamljeni u društvu, i da se pomoću njih sporazumevaju. Međutim, oni nisu razradili nikakvu metodiku rada na tom polju. Suštinska je razlika između njih dvojice u tome što je Urbančić težio uspostavljanju izvesnog stepena sluha, dok se Bezold zalagao za upotrebu postojećih ostataka sluha kod gluve dece.

Od najprostijih trubica, kao levkova za sakupljanje talasa, pa do savremenih aparata bio je dug put. No on pokazuje da je tehnika stalno pratila razvoj ovoga problema, a surdopedagoška didaktika koristila sva dostignuća na polju elektroakustike za svoje potrebe. Sve ove aparate možemo podeliti u dva dela. U prvu bi grupu spadali svi oni aparati koji u sebi nemaju nikakvog pojačivača za zvuk niti potenciometra za regulisanje njegove jačine; dok bi u drugu grupu dolazili svi oni aparati koji imaju neki pojačivač u vidu suvog galvanskog elementa, kao i potenciometar za prilagođavanje intenziteta zvuka individualnim potrebama. Danas su ti aparati toliko usavršeni da su postali odlično, neprimetno, kompenzatorско sredstvo, no to je već posebno pitanje koje izlazi iz domena ovoga rada i koje zahteva posebnu obradu.

KRATAK ISTORIJSKI OSVRT NA RAZVOJ METODA U JUGOSLAVIJI

Svaka od napred navedenih metoda našla je svog odjeka i u istoriji našeg školstva za gluve. Istorija metoda kod nas prošla je uglavnom iste etape razvoja kroz koje je prošla i na strani. I kod nas ćemo naići na učitelje koji su učili gluvoneme znakovnom metodom, i kod nas je bilo učitelja koji su bili na granici između oralne i znakovne metode, odnosno istovremeno pristalice primene i jedne i druge metode; naići ćemo pristalice oralne metode u svim njenim varijantama i, najzad, videćemo početke akustičke metode. Ova istorijska prošlost daje nam mogućnosti da sagledamo razvoj surdopedagoških metoda kod nas koji neće ići dalje od jednog krokija. Ali odmah moramo da napomenemo dve stvari: prvo, da do pojave svake metode kod nas dolazi mnogo kasnije nego što se javlja u Evropi; i drugo, da je pedagoška dokumentacija iz ove oblasti vrlo siromašna, što u mnogome otežava ovakav rad.

Prvi počeci obrazovanja gluvonemih u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji pripadaju znakovnoj metodi. Tako znamo da je prvi učitelj gluvonemih u Srbiji **Jovan Boljarić** (umro 1900. godine) obučavao 1895. godine u Beogradu nekoliko dece znakovnom metodom. Osnivač Zagrebačkog zavoda **Albert Lampe** uveo je ovu metodu u svoj zavod i sam je po njoj učio decu (1885). **Anton Pagon** i **Anton Toman**, kao seoski učitelji, u Sloveniji su 1869. godine učili nekoliko gluvonemih po ovoj metodi. Naš prvi zavod za gluvoneme — Gorički, obrazovao je decu po ovoj metodi od svog osnutka 1840. do 1884/5. godine kada je ova metoda bila zamenjena oralnom. Znakovnom metodom obučavali su i **Ivan Topolković** i **Ibro Antolić** 1838. godine, kao i **Franjo Klajić** 1847. godine, pa i **Josip Sekić** (Slunj).

Doba borbe oralne metode za svoje pravo građanstva odrazilo se i u školstvu kod nas. **Veljko Ramadanović**, koji je u to doba bio na specijalizaciji u Čehoslovačkoj (od 1893. do 1895.) osetio je to previranje u Praškom zavodu i preneo ga na naše tlo. Otuda se on u svojoj knjizi »**O vaspitanju i učenju gluvoneme dece**«, Požarevac 1898. godine, zalaže za mimiku kao preko potrebnu stvar za gluvoneme i piše »šta je najpotrebnije znati pri primeni veštačke mimike, stvaranje mimike, šta je potrebno da se nauči mimika, o upotrebi mimike pri učenju« (str. 15—22). U njima on daje uputstvo šta treba iz te oblasti znati pa da se može obučavati jedan gluvonemi i kaže: »Najvažnija je stvar iscrpnost do sitnica«. Mimika se stvara kretanjem, radnjom kako se radi, šta se radi sa predmetom, kako se predmet izrađuje, koja se stvar gde nosi itd., i navodi za svako uputstvo niz primera kao: sat — kretanje kazaljki; riba — plivanjem; krojač — šivanjem; lekar — previja ranu; apotekar — meša mast; pivo — kako se boca otvara; muva — kako se rukom hvata; — platno — kako se тка; čarapa — kako se plete; prsten — kako se na prst stavlja, itd. Kasnije on prekida sa ovakvim načinom rada i zastupa oralno-analitičku metodu.

Kada je oralna metoda već ovladala Evropom, ona je našla svoje pristalice i kod nas. Prvi koji su počeli obrazovati gluvoneme po oralnoj metodi kod nas bile su **školske sestre reda de Notr Dam u Šmihelju kraj Novog Mesta**. One su već od 1886. godine sa uspehom primenjivale oralnu metodu. Kasnije se oralna metoda uvodi u sve naše zavode, kao 1891. godine u Zagrebu, 1896. u Mitrovici, 1897. u Društvenom domu »Kralj Dečanski« u Beogradu i 1900. u Ljubljani. Dakle, kao što se vidi, u poslednjoj deceniji XIX veka kod nas je zavedena u svim zavodima ova metoda. Ona je došla kod nas iz Austro-Ugarske, te je i nosila akcent te škole.

U svojoj prvobitnoj pojavi oralna je metoda bila i kod nas analitička. Tako **Anton Rudež** u svojoj knjizi »**Gluhonemi**«, Gorica 1894. godine, predlaže kojim redom i koje skupine treba za svaki glas uvežbati da bi se posle tih obavljenih vežbanja dali pojmovi.

Npr. vežbe za glas n kod njega su sledeće: n, na, no, nu, ne, ni, nono, nene, nunu, nini, nap, nep, nip, natn, not, nut, nit, net i nonet, dok su pojmovi za glas n sledeći: na, ne, ni, nos, nož, on, ona, ono, nov, vino, nova, seno, kamen (str. 243).

Josip Medved u svom »**Rukovođu učitelju u I razredu škole za gluvoneme**«, pisanom 1899. godine, na jednom mestu kaže: »Hoćemo li gluvonemoga naučiti govoriti, treba prije svega iz njega izvući glasove, zatim ga naučiti da pravilno izgovara svaki pojedini glas, kako pojedinačno i zasebno, tako i više njih u raznim skupinama ne obazirući se na logički govorni smisao« (str. 3). Kao primer za takvo vežbanje navodi za glas b sledeće

vežbe: bj, bl, br, bja, bje, bji, bjo, bju, bla, ble, bli, blo, blu, bra, bro, bre, bri, bru.

Prve uticaje sintetičke metode kod nas nalazimo u »**Artikulacionoj nastavi**« od **Radivoja Popovića**, Mitrovica 1892. godine. On na strani 14. kaže: »Kad glasove izazoveš, gledaj da ih uvežbaš nasamo no i u vezi sa drugim glasovima što je moguće više razgovetno i tečno«. On za uvežbavanje glasova ne navodi više besmislene slogove, nego normalne reči. Tako on za uvežbavanje glasa n predlaže ove reči: nos, paun, usne, nema, sa-pun (str. 22) a za glas b sledeće reči: bob, beo, baba, buba, buva (str. 23).

Čitava prva polovina XX veka protekla je i kod nas u kretanju između analitičke i sintetičke metode, dok je tek posle 1950. godine otpočela da se primenjuje glasovno-analitičko-sintetička metoda i globalna metoda. Po ovim metodama obrađeni su: **Miodraga Matića: »Bukvar za gluvoneme« 1950.** (rukopis odobren od strane Saveta za prosvetu NR Srbije, do danas nepublikovan) i **Zorke Juričić i Matijašević Petra: »Početnica za gluvonemu djecu«**, Zagreb 1953. u kojoj ima i elemenata slogovno analitičko-sintetičke metode.

Akustičko-kinestetička metoda dobila je također svoje mesto u našoj istoriji metodike. Njeni prvi počeci padaju 1933. godine, neposredno posle povratka Veljka Ramadanovića iz Amerike sa prvog svetskog kongresa u korist slepih. On je od **Huga Libera**, konstruktora »Sonotone« aparata, dobio »dva aparata za širenje sluha i grupnu obuku« i jedan »individualni aparat«, kao njegov poklon gluvima Jugoslavije. Jedan od tih aparata bio je dat Državnom zavodu za gluvoneme u Jagodini i sa njime je radio Miodrag Matić; a drugi je bio dat školskoj poliklinici u Beogradu, na Guberevcu, sa kojim je radio Desimir Ristović. Tada je bilo izvršeno prvo merenje sluha gluvonemoj deci kod nas. U to se doba pojavljuju i prve brošure i članci o ovim aparatima kao »**Najnoviji džepni aparat za nagluve »Sonotone«**; **Školski aparat za obuku nagluve dece i ispitivanja stepena gluvoće »Sonotone«**; kao i članci u »Glasu nedužnih« od Veljka Ramadanovića: **Radioear — aparat za ispitivanje sluha i obuku gluve dece u Americi** (god. IV, broj 9—10 strana 623—634) i **Hugo Liber** (god. VI, br. 3—4 str. 166—168).

U isto vreme početo je i u Ljubljanskom zavodu sa korišćenjem ostataka sluha kod dece u cilju postizavanja boljeg uspeha u artikulacionom pogledu. Rađeno je po Barčijevoj metodi. Podaci o postignutim uspesima iz obadva zavoda zasad nisu objavljeni.

Od ovih prvih tragova rada po ovoj metodi kod nas, pa sve do 1952. godine nemamo nikakvog pomena više o ovoj metodi. Od 1952. godine, zahvaljujući tehničkoj pomoći UNICEF-a, kod nas stiže nekoliko audiome-

tara i individualnih i grupnih slušnih amplifikatora. Tada se osnivaju i prva odeljenja za nagluvu decu kod nas, i to dva u Zemunu i po jedan u Zagrebu, Ljubljani i u Portorožu. Tada je izvršeno i prvo sistematsko merenje sluha kod nas, o čemu su objavljeni radovi i to: docenta **dr Mihajla Pražića: Audiološka analiza pitomaca dvaju zavoda za odgoj gluhoonijeme djece u Zagrebu**« u 298. knj. »Rada« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1953. godine. Odjel za medicinske nauke knj. 111.; **Ljubomira Savića: Rezultati ispitivanja ostataka sluha kod dvesta gluvo-neme dece**, u časopisu »Glasnik socijalne pedijatrije« god. III. br. 3, Beograd 1952 god. i **Dobrosava Dimića: Rezultati audiometrijskog ispitivanja sluha u školama za gluvonemu decu NR Srbije i NR Makedonije** u mesečnom biltenu »Poremećaji sluha i govora« god. I. sv. 1. br. 1—3, kao i članak **Omerza Zdravka »O akustičkoj metodi**«, objavljen u časopisu »Specijalna škola« god. II. br. 2. Tadašnji rad u ovim odeljenjima bilo je uglavnom eksperimentisanje.

Kasnije se otvaraju akustička odeljenja u Zavodu za gluve u Ljubljani 1954. i u Bitolju 1956. godine, da bi zatim **Institut za fonetiku Srpske akademije nauka**, pod rukovodstvom **prof. Đorđa Kostića**, preduzeo dalja sistematska naučna istraživanja u elektroakustici i primeni slušnih aparata u nastavi gluvih. Od 1960. godine javljaju se: akademik prof. dr Petar Guberina sa svojim verbotonalnim sistemom i specijalnim Suvag I i Suvag II aparatima; prof. Đorđe Kostić sa 24-kanalnim filtrima i prof. dr Jelaković sa svojim aparatima za pojačavanje zvuka. Može se reći da je poslednja decenija u našem specijalnom školstvu za gluve bila veoma burna i dinamična i da zaslužuje posebnu obradu.

LITERATURA

- Anders Hasen: La methode Belge, Revue generale de l'enseignement des sourds muets, Paris 1929, No 4.
- Forchamer: La methode Belge vue par un Danoi. Revue No 2, 3, 4. Paris 1931.
- B. Thollon: Methode artificielle, methode Naturelle, et methods pseudo-naturelles de l'enseignement de la parole aux sourds-muets. Revue No 5—6. Paris 1927.
- E. Drouot: Un important progres dans l'art d'enstruire les sourds-muets la methode Belge de demutisation. Strassburg 1928.
- B. Thollon: Pseudonaturalna metoda u Nemačkoj — metoda Mališ. »Glas nedužnih«, god. II, str. 365.

———— Istorijski osvrt na metode razvoja govora gluvo-nemih u Evropi i kod nas

Noel Herman: Metoda Mališ. »Glas nedužnih«, god. III, str. 229—236.

Sergije Hesén: Globalni metod ili globalna nastava. S češkog preveo Ferdinand Maslić. Beograd 1937.

B. I. Gojković: Povodom jedne nove metode u jezičnoj obuci gluvo-nemih. »Glas nedužnih«, god. I, str. 135—141.

Anton Rudež: Gluhonemi. Gorica 1894.

H. Marichelle: Pour la methode experimentale. Revue No 6. Pariz 1928.

A. Hermus: Die Methode Malisch. Dilingen 1928.

O. Deoroly: La Role du phenomen de globalisation dans l'enseignement. Bruxelles 1927.

Radivoj Popović: Kako se nastava gluvo-nemih razvijala od početka do danas. »Dobrotvor«, god. I, str. 57, 65, 81, 97, 113, 129, 145.

Dr Ante Šercer: Otolaringologija I, Zagreb 1951.

Vojtěch Černý: Historicky vyvoj vzdelani a vychovy hluchonemých. Revue pro vzdelani. Praha 1933—1934.

Ljubomir Savić: Le developpement historique des methodes d'enseignement pur le sourds en Yugoslavie depuis 1880. III. Congres mondial des sourds-muets. Wiesbaden 1959, p. 322—326.

Dr. Ljubomir Savić, Beograd

HISTORICAL REVIEW OF THE LANGUAGE DEVELOPMENT METHODS FOR THE EDUCATION OF THE DEAF IN EUROPE AND IN OUR COUNTRY

SUMMARY

The author has tried to present in a synthetical way and in the chronological order the development of the deaf persons education methods in Europe, analysing each method separately, explaining the causes of their appearance, the mere procedures, mentioning their representatives and giving their critical evaluation.

Directions and modes of the Oral method are particularly discussed, as well as its varieties and philosophic conceptions of particular directions that have brought about the appearance of analytical, synthetical and general methods.

In the second part of the article, the author discusses the development of education methods for the deaf in Yugoslavia, analysing the influen-

ces (from abroad) which were dominant, their apologiers and the material published in our country in this field.

Modern currents in audiology and electroacustics and their applications in the education of the deaf have only been mentioned without any critical evaluation, leaving to the practice and time to judge about them.